

เขื่อนสามน้ำสี่

จากต้นฉบับของอาจารย์มนัส สุขสาย

นำเสนอโดย วัฒน ศรีสว่าง

เป็นคำสอนที่มีชื่อเสียงของชาวอีสานที่ใช้สอนกุลสตรี ให้ปฏิบัติตนเพื่อเป็นแม่บ้าน แม่เรือนที่ดี เป็นหลักในการจัดการบ้านเรือนที่อยู่อาศัยให้สะอาด เรียบร้อย อุดมสมบูรณ์ เพื่อ สุขภาพ อนามัยที่ดีของครอบครัว ดังผลญาว่า "เป็นหญิงนั้น ต้องเขื่อนสามน้ำสี่ ตีนผมให้หล้าเกียง ตีนลิ้นให้หล้าเพียง" ถึงแม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไป สิ่งของเครื่องใช้อาจเปลี่ยนไป แต่หลักการนั้น ทนสมัยเสมอ เป็นสิ่งที่ลูกหลานชาวอีสานควรเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง

ฐีธมวณัฏ

๑	ฐีธ ๑ ฐั	๒๕๓๓ฐีธฐี	เขื่อน ๑ นั้น	ได้แก่เขื่อนครัว
๒	ฐีธ๒ฐีธฐี	๒๖๓๓ฐีธฐี	ของในครัวให้เสียบฮ้อย	บายเมี้ยนแจบจม
๓	๒๗๓๓ฐีธฐี	๒๘๓๓ฐีธฐี	อย่าประสมประเส	บ่วงจองไหหม้อ
๔	๒๙๓๓ฐีธฐี	๓๐๓๓ฐีธฐี	ให้มีทอเก็บถ้าย	สวายดีมีตุใส่
๕	๓๑๓๓ฐีธฐี	๓๒๓๓ฐีธฐี	อย่าสุเก็บไขวไว้	ตุได้บงาม
๖	๓๓๓๓ฐีธฐี	๓๔๓๓ฐีธฐี	ชามหรือหม้อ	เกือไหปลาแตก
๗	๓๕๓๓ฐีธฐี	๓๖๓๓ฐีธฐี	หม้อแตกและบ่วงช้อน	บายใต้ให้หมื่นมือ
๘	๓๗๓๓ฐีธฐี	๓๘๓๓ฐีธฐี	อย่าให้ดำป้อๆ	ถ้ายบ่วงเป็นกะหลีน
๙	๓๙๓๓ฐีธฐี	๔๐๓๓ฐีธฐี	เวลากินอาหาร	โรคสิไหลลงทอง
๑๐	๔๑๓๓ฐีธฐี	๔๒๓๓ฐีธฐี	ของแนวไซ้	ในครัวให้เกียงหมื่น
๑๑	๔๓๓๓ฐีธฐี	๔๔๓๓ฐีธฐี	อย่าให้ปลาแตกจิ้น	แมงวันสิแตกวีน
๑๒	๔๕๓๓ฐีธฐี		มาชี้ใส่ครัว	
๑๓	๔๗๓๓ฐีธฐี	๔๘๓๓ฐีธฐี	อย่าให้หมาไก่อ้ว	เข้าอยู่เขื่อนไฟ
๑๔	๔๙๓๓ฐีธฐี	๕๐๓๓ฐีธฐี	ถักหมาจ้งไฮ	สิคาบไหเสียบช้อน
๑๕	๕๑๓๓ฐีธฐี	๕๒๓๓ฐีธฐี	อย่าให้หนอนไปแก้ว	แมงวันเข้าค้ว

๑๖	ฐัฒนาฎิโภทรฺยบสฺสิ	ขุณฺโฆสิมฺมฺมฺม	ชักษาครัวให้เฮียบฮ้อย	ตุลละห้อยสุ่ทาง
๑๗	ยวโทยสิฏฺฐิฏฺฐิฏฺฐิ	ฉุขฺยโฆฏฺฐิ	อย่าให้มีกะดุกก้าง	ค้ำอยู่ในคร้ว
๑๘	ณิมฺมฺมฺมฺมฺมฺม	ยิบบํเดยฺยบวฺยชฺช	คนสิหัวขวานนาง	ว่าบ่เคยบายเมี้ยน
๑๙	เรียวฏฺฐิฏฺฐิฏฺฐิ	เรฐิฏฺฐิยวโทยเวว	เฮาต้องเพียรบัดแผ้ว	เฮือนคร้วอย่าให้เก่า
๒๐	ยฺยฺยฺยฺยฺยฺย	ยฺยฺยฺยโทยยฺยฺย	เป็นตั้งคำเพิ่นว่า	เบ็งวัดให้เบ็งฐาน
๒๑	ยฺยฺยฺยโทยยฺยฺย	ยวฏฺฐิฏฺฐิฏฺฐิ	เบ็งบ้านให้เบ็งคร้ว	หากว่าคร้วสะอาดแล้ว
๒๒	ยฺยฺยฺยยฺยฺย		ไฟก็ย้องว่าดี	
๒๓	เรฐิ 6 ฐั	ยฺยฺยฺยเรฐิฏฺฐิ	เฮือน ๒ นั้น	ได้แก่เฮือนนอน
๒๔	ยฺยฺยฺยยฺยฺย	ยฺยฺยยฺยยฺยย	ทั้งแพหมอน	เสื่อเตียงเพียงพื่น
๒๕	ยวโทยเรฐิเรฐิ	ยวณฺณยฺยยฺยย	อย่าให้เฮือนเฮาจั้น	หมองมัวกั้วชีฝุ่น
๒๖	เรียวฏฺฐิยวณฺณ	ยฺยฺยยฺยย	เฮาต้องปุนกวาดแผ้ว	ทั้งพื่นนอกใน
๒๗	โทยเววยฺยฺย	ยวณฺณยวณฺณ	ให้เจ้าบัดกวาดไว้	เกี้ยงหมิ่นงามตา
๒๘	ยฺยฺยย	ยวณฺณยวณฺณ	ทั้งแจฝา	นอกในใสเกี้ยง
๒๙	ยวณฺณยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	เตียงหมอนมุ้ง	สะพานนอนฟูกเสื่อ
๓๐	ยวณฺณยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	เสื่อและผ้า	บายเมี้ยนค่องมือ
๓๑	โทยเววเรฐิ	ยวณฺณยวณฺณ	ให้เจ้าเฮ็ดคุ่มมือ	บัดกวาดเฮือนนอน
๓๒	ยวณฺณยวณฺณ	โทยเววยวณฺณ	ตอนกลางคืน	ให้แต่งแปงหมอนมุ้ง
๓๓	ยวโทยยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	อย่าให้ผ้าเฮาหยั่ง	ยามแลงแต่งบ่อน
๓๔	ยวณฺณยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	นอนตื่นแล้ว	บายเมี้ยนเซ็ดถู
๓๕	โทยเววยวณฺณ	ยวโทยยวณฺณ	โตะตั้งตู้	อย่าให้ไขว่เกะกะ
๓๖	ยวโทยยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	อย่าให้ของเฮาชะ	ทัวเฮือนเปียนดั่ง
๓๗	โทยเววยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	ให้เจ้าจงใจเมี้ยน	เฮือนนอนให้สง่า
๓๘	ยวณฺณยวณฺณ	ยวณฺณยวณฺณ	สะอาดหุสะอาดตา	หาอันใดก็ได้

๓๙	ວຽງທາງຕໍ່ຮູ້	ວຽງຂຸຕໍ່ໄຕ	เวลาหายก็สู้	เวลาตู่ก็โก้
๔๐	ຜູ້ບຸກຊື່ນູ້		เป็นหน้านั่งนอน	
๔๑	ວິນິດໄນຊູຮ	ຢາໄທຕູ້ອູ້ຊູ້ຮູ້	จอและแคงม่อน	อย่าให้กิดขวางเฮือน
๔๒	ບຸ້ນຊູ້	ຕາວອໍບໍຊູ	บุงเบี่ยนเชิง	ท่าทอບ่เมี่ยน
๔๓	ຢາມິໄຂຽງມິ	ໄປວຽງເອີບູຮ	อย่าสั้ได้เอาชิ้น	ไปวางเทิงหัวบ่อน
๔๔	ຜູ້ມິກູຮບໍໄຂ	ມິມູຮອືຸຸ້ດື	ผ้าสินอนบ่ได้	สิสุนขึ้นยั้งคีน
๔๕	ອູ້ຕາ່ຜູ້	ຢາໄທຕູ້ອູ້ບູ	ของท่าพื้น	อย่าไปพาดเทิงหัว
๔๖	ຜູ້ມິຜູ້ດູ້ດູ້	ບໍ່ຊູຮູ້ຊູຮວຽງ	มันสิผิตคองครู	บ่แมนแนวเตเจ้า
๔๗	ໄທເວົ້າອູ້ໄທຊູ	ອູ້ຮູ້ໄທຜູ້ຊູຮ	ให้เจ้าเอาใจเมี่ยน	จัดเฮือนให้เป็นบ่อน
๔๘	ຜູ້ມິກູຮູ້ຊູຮ	ມິຊູຮູ້ຊູຮ	จั่งสินอนฮอดแจ้ง	สิแฝงชอดเข้า
๔๙	ດູ້ເວົ້າແຕ່ຊື່		คั้นเจ้าแต่งดี	
๕๐	ຮູ້ຮິ ມິ ຊູ້	ໄຂແຕ່ຮູ້ຮິຕາງ	เฮือน ๓ นั้น	ได้แก่เฮือนกาย
๕๑	ໄທຜູ້ດູ້ລະຕາງ	ຢາມິບະກູ້ໄທ	ให้มีความละอาย	อย่าสิปะนมโต้น
๕๒	ດູ້ມິທູ້ຜູ້ຮາງ	ຮູ້ຮິຕາງຊູ້ຮູ້	คนสิเห็นผางฮ้าย	เฮือนกายน้องฮ้าว
๕๓	ຮູ້ມາຕາງໄທຕູ້	ຕາງທູ້ບໍ່ແຕ່	ฮักษากายให้กุ่ม	กายหุ้มห่อแพ
๕๔	ເລີ້ຕະຢາມິແຕ່	ບະບືໄທທາງ	เสือกะอย่าสิแก้	ปะปอยไวหลาย
๕๕	ໄທຮູ້ມາຮູ້ຮິຕາງ	ຢາໄທຮູ້ຮິຮາຮາ	ให้รักษาเฮือนกาย	อย่าให้เฮือนเฮາฮ้าง
๕๖	ໄທເວົ້າບຸຮບູ້ລູ	ຮູ້ຮິຕາງໄທໂມງຸງ	ให้เจ้าบุนปองล้าง	เฮือนกายให้สระส่วย
๕๗	ໄທຜູ້ມຸງຢູ່ຮູ້ຮິ	ຊູ້ຂູ້ມຸງ	ให้มันสวยอยู่เรื่อย	ตู่ได้สู້ยาม
๕๘	ໄທເວົ້າທູ້ຮາງຸ້	ຈຳຮະວູ້ໄທ	ให้เจ้าหมั่นอาบน้ำ	ชำระตนโต
๕๙	ທູ້ອຸ້ຮິ	ໄທທູ້ຮິໂມງຸ້	หัวของนาง	ให้หมั่นสระสร้งน้ำ
๖๐	ໄທຜູ້ດູ້ທູ້ຮາງຸ້	ຂໍຂໍຢູ່ດື້ເວົ້າ	ให้มันงามเหลือล้ำ	ดำตืออยู่คือเก่า
๖๑	ຜູ້ໄທດູ້ຮາງຸ້	ທູ້ຮູ້ຮິຢາເວົ້າ	ผมให้งามฮอดเฒ่า	หวีเรื่อยอย่าเซา

๖๒	ຢາວີບູຜູ້ເຜົາ	ອາງອຸບຶຜິງ	อย่าว่าเป็นผู้เฒ่า	ชายขาดมีผิว
๖๓	ປະໂຫຍັດຂຽບຽກ	ຕະບໍ່ດູເຂວົາ	ปะให้หัวแดงหยอง	กะบ่งามเดเจ้า
๖๔	ຕີໄຫຍັດຜິງດູ	ບໍ່ໄຫຍັດຜິງ	ว่าโตมีผิวแล้ว	ป่สละหัวจ๊กเทื่อ
๖๕	ເຕືອີໄຫຍັດຜິງ	ແກງຜິງ	เกิดขี้คร้านนุ่งเสื่อ	แนวนั้นป่ดี
๖๖	ດູຜິງຜິງຜິງ	ຮູ້ມາຕາງໂຫຍັດຜິງ	คันพิถพิถันไว้	รักษากายให้ไก่อคง
๖๗	ຜິງຕໍ່ຜິງຜິງ	ເຫຼ້າບາດູ່ວາດູ	ผิวก็มองอยู่เรื่อย	เห็นหน้าก็ว่างาม
๖๘	ຜິງ ໓ ມີ	ໝຶ່ງຜິງຜິງ	เฮือน ໓ นี้	นารีควรช้ำ
๖๙	໑໓ ໓ ອໍ່ມີ	ວ່າໄຫຍັດຜິງ	ธรรม ໓ ข้อนี	จำไว้อย่าหลง
๗๐	໓ມີຜິງ	ໂຫຍັດຜິງຜິງ	น้ำสื่อนั้น	ให้หมั่นเพียรทำ
๗๑	ວ່າດູຜິງ	ຮູ້ຜິງຜິງຜິງ	จำคำสอน	ช้ำฮอนเดอเจ้า
๗๒	໓ ໑ ຜິງ	ແກງຜິງຜິງຜິງ	น้ำ ໑ นั้น	แมนน้ำอาบสงศรี
๗๓	ຢາໂຫຍັດຜິງ	ໂຫຍັດຜິງຜິງ	อย่าให้มีทางอืด	ให้หมั่นหามาไว้
๗๔	ຜິງຜິງຜິງຜິງ	ໄຫຍັດຜິງຜິງ	เมื่อเวลาเขาใช้	สระสีล้างส่วย
๗๕	ຢາໂຫຍັດຜິງ	ຢາໂຫຍັດຜິງຜິງ	อย่าให้มวขาดแห้ง	อย่าให้แอ่งขาดเกี้ยง
๗๖	ຜິງຜິງຜິງຜິງ		เมืองบ้านสิกกล่าวขวัญ	
๗๗	໓ 6 ຜິງ	ແກງຜິງຜິງຜິງ	น้ำ ໒ นั้น	แมนน้ำดื่มเฮากิน
๗๘	ອໍ່ໂຫຍັດຜິງ	ໄຫຍັດຜິງຜິງ	ขอให้ยินดีหา	ใส่เติมเต็มไว้
๗๙	ຮູ້ມາໂຫຍັດຜິງ	ຜິງຜິງ ຜິງຜິງ	รักษาไฟหรือหม้อ	ถึงออม อู่อ่าง
๘๐	ຢາໂຫຍັດຜິງ	ດູຜິງຜິງຜິງ	อย่าให้แมงง่องแงง	ลงเล่นแอ่งกิน
๘๑	ອໍ່ໂຫຍັດຜິງ	ຢາໂຫຍັດຜິງຜິງ	ขัดไหให้เกี้ยง	อย่าให้เกิดมีไค
๘๒	ຊູໂຫຍັດຜິງ	ແກງຜິງຜິງຜິງ	ดูให้ใสฮอนแลน	แอ่งกินดูเกี้ยง
๘๓	ຢາໂຫຍັດຜິງ	ໄຫຍັດຜິງຜິງຜິງ	อย่าให้มีกะหลินเหมียง	สนิมไคไต่กันแอ่ง
๘๔	ຢາໂຫຍັດຜິງ	ແກງຜິງຜິງຜິງ	อย่าให้น้ำขอดแห้ง	แลงเข้าให้เก้อยขน

๘๕	ຕິດຕູນໍ	ຢາໂທເຕີຢີວົງ	ກັນແອ່ງນໍ້າ	ອຢາເພີ່ເກີດມີຕມ
๘๖	ຢາໂທເຕີແຕງວົງ	ຢູ່ເກີໄລນໍ	ອຢາເພີ່ແນວຈມ	ອຢູ່ເນາໂນນໍ້າ
๘๗	ຢາໂທເຕີຊາອຸງ	ອູ່ໂບທູໄລ	ອຢາເພີ່ໄຜເອາຂໍ້າວ	ຂອງໄປໂຫວ່ານໄສ່
๘๘	ບູຊຸ້ອຸຊຸ້	ນິບູນໍຮໍ້າທູວາ	ບາຕມັນໄປພຸ່ຊື່ນ	ສີເປັນນໍ້າອາກຸມາ
๘๙	ໂທຮຸ່ມາແຕງນໍ	ພາງຊື່ຢາຢີນຸ້	ເພີ່ອັກຊາແອ່ງນໍ້າ	ຍາມຕື່ມອຢາມີອື່ດ
๙໐	ວື່ຢາຕິພາງຂ	ຕໍ່ເວົ້າຕູ່ຕິຂ	ຄິດອຢາກິນຍາມໃດ	ກື່ເລ່າຕັກກິນໄດ້
๙໑	ຢີ່ແອ່ໂປໂລວາ	ດື່ຊາເຈົ້າແອ່	ມີ່ແຂກໄປໂທຄໍ້າ	ຄນມາເຈາແວ່
๙໒	ຕໍ່ຂແອ່ໄລຂ	ຊາຮໍ້າຮຸ່ຮຸ່	ກື່ໄດ້ແວ່ໄສ່ໄດ້	ເອານໍ້າອັບອອງ
๙໓	ນໍ ວິ ມຸ້	ຂແຕງນໍເວົ້າບູຮ	ນໍ້າ ໓ ນັ້ນ	ໄດ້ແກ່ນໍ້າເຕົ້າປູນ
๙໔	ຜູ້ອື່ຢູ່ແອ່ເຮືອ	ໂທເບົາທາທາຊຽງ	ຜູ້ທີ່ເປັນແມ່ເອືອນ	ເພີ່ເລ່າຮາມາພຣ້ອມ
๙໕	ໂທດື່ຊຸ່ເຂີ່ບູວາ	ທາບູຮໄລຕະບູ	ເພີ່ຄ່ອຍຕອມເຕອຮລໍ້າ	ຫາປູນໄສ່ກະບອກ
๙໖	ຢາໂທເຕີຊາອຸງ	ທາໂໄລມຸ້	ອຢາເພີ່ອອກຂາດແຫ່ງ	ຫາໄວ່ໄສ່ຂັນ
๙໗	ຊຸ່ຊູ່ຊູ່	ຊຸ່ພາໂໄລຈາຕິ	ພັນພລູພຣ້ອມ	ພັນຍາໄວ່ຄໍ້າຟື່
๙໘	ຊຸ່ຂີ່ ໒ ໂທຮຸ່ມາ	ດື່ຕູ່ຮໍ້າອື່	ພັນຕື່ໆ ເພີ່ເອີ່ຍບອ້ອຍ	ຄອຍຕ້ອນແຂກຄນ
๙໙	ນໍ ລິ ມຸ້	ແຕງນໍຊຸ່ຮໍ້າຊຸ່	ນໍ້າ ໔ ນັ້ນ	ແມ່ນນໍ້າກໍ່ອັມຸຕຸດ
໑໐໐	ດື່ຊຸ່ຊຸ່ໂ	ແຕງນໍຊຸ່ຊຸ່	ຄື່ອນໍ້າຈິດນໍ້າໃຈ	ແຫ່ງນາງຮຸ່ນຮຸ່ນ
໑໐໑	ໂທເຈົ້າດື່ທາຮໍ	ໄລໄລໄລແຕງ	ເພີ່ເຈົ້າຄອຍຫານໍ້າ	ໃນໃຈໄສ່ແຈ່ງມ
໑໐໒	ຊຸ່ຊຸ່ຊຸ່ເວົ້າແຕງ	ໄລດື່ບໍ່ອຸຮຸ່	ເພີ່ຍັງຕັ້ງນໍ້າເຕົ້າແກ້ວ	ໄສ່ແລ່ວບຸ່ນຮຸ່ນມໍ້ວ
໑໐໓	ຢາໂທເຕີບູທູຊື່	ຜູ້ດື່ຢາເກວາດາ	ອຢາເພີ່ມຮຸ່ມອຸ່ມໍ້ວ	ຜື່ວ່າວຢາໂກຮາ
໑໐໔	ຮຸ່ມາຮໍ້າໂຂີ່	ຢາໂທເຕີແອ່ໂຊຊຸ່	ອັກຊານໍ້າໃຈດື່	ອຢາເພີ່ແຂ່ງກະດໍ້າງ
໑໐໕	ອໍໂທເຕີດື່ຊຸ່	ໂຂີ່ຢູ່ຮຸ່ຮຸ່	ຂອເພີ່ນາງຄານຮຸ່ນ	ໃຈດື່ອຢູ່ອ່ງຕ້ອງ
໑໐໖	ດື່ຊຸ່ຊຸ່ທູ່ໂຊງ	ບູ່ຢູ່ຮຸ່ແຕງ	ຄື່ອຕັ້ງນໍ້າຮຸ່ມາກຮໍ້າວ	ບໍ່ມີເປື້ອນແປດຕມ
໑໐໗	ຢາໂທເຕີດື່ຊຸ່	ຕໍ່ໄສ່ຮໍ້າຊື່	ອຢາເພີ່ມຮໍ້າຂມ	ຕໍ່ໄສ່ພອຮຸ່ນ

๑๐๘	ยวเณถิภวอ	จันฉฉิฉฉ	อย่าได้คอยหาข้อ	จงเงฮ้อยแ่ง
๑๐๙	ฉยจอขุฉฉฉ	ฉฉฉฉ	เคียดข้อหล้อแซ่หล้อ	แนวนั้นปดี
๑๑๐	ฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉ	คั้นเฮ็ดได้จั้งซี่	สิมีแต่ความสุข
๑๑๑	ฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉ	ฝัวกะสุข เมียกะสุข	สิค่อยมีเงินล้าน
๑๑๒	ฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉ	ฝัวกะหวาน เมียกะอ้อย	ออยกันเข้าปอน
๑๑๓	ฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉ	เมียกะนอนอยู่ใกล้	ฝัวได้ฝางพา
๑๑๔	ฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉ	ขอให้นางคานหล้า	ทำตามโบราณเก่า
๑๑๕	ฉฉฉฉฉฉ	ฉฉฉฉฉฉ	จั้งสิมีขึ้นได้	ความไฮ่ปลั่นถึง